

22. Łowiec. – 1914. – № 18–19. – S.212.
23. Łowiec. – 1924. – № 11. – S. 174.
24. Проців О. Р. Діяльність Галицького мисливського товариства в кінці XIX – на початку XX ст. // Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення “Животный мир Советской Буковины” (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). – Чернівці : ДрукАрт, 2010. – С. 216–222.
25. Kalendarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów : Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S. 100–101.
26. Lista delegatów powiatowych // Łowiec. – 1897. – № 2. – S. 21.
27. Sprawy Towarzystwa // Łowiec. – 1913. – № 7. – S. 87.
28. Sprawy Towarzystwa // Łowiec. – 1913. – № 9. – S. 107.
29. Sprawy Towarzystwa // Łowiec. – 1914. – № 12. – S. 152.
30. Spis członków i delegatów Galicyjskiego towarzystwa łowieckiego wedle powiatów. – Lwów: polonia, 1914. – S. 6.
31. Brogowski Jan. Korespondencje // Łowiec. – 1922. – № 3. – S. 8.
32. Sprawy Towarzystwa. Sprawozdanie z posiedzenia Wydziału M. T. Ł. w dniu 12. września 1928 r. // Łowiec. – 1924. – № 11. – S. 174.
33. Protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego w dniu 15 marca 1929 roku. // Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1929. – № 15. – S. 239.
34. Poradnik kalendarz myśliwski na 1930 rok / pod red. Ejsmonda J. – rok III. – Warszawa : Skład główny, 1930. – S. 203.
35. Protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego z dnia 27 czerwca 1934 r. // Łowiec. – 1934. – № 22 – S. 179.
36. Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – S. 264.
37. Janiszewski S. Towarzystwo myśliwskie Sołotwińskie // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 83–85.

Рассматривается деятельность общественных охотничьих организаций в Богородчанском уезде середины XIX – начала XX века. Освещается их влияние на организацию охотничьего хозяйства на территории Богородчанского уезда.

Ключевые слова: Богородчанский уезд, Галичина, охота, охотничье законодательство.

It is considered organization activity of public hunting organizations in Bogorodchany County in the middle nineteenth and early twentieth century. It is highlighted their effect on the organization of hunting at the territory of Bogorodchany County.

Keywords: Bogorodchany County, Halychyna, hunting, legislation.

УДК 316.647.6: [7:316.343.652:94(477)]“1960/1970”

Надія КИДРАЧУК

ВИЯВ НОНКОНФОРМІЗМУ У СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКОЇ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ 60-х – 70-х рр. ХХ ст.

У статті досліджено передумови формування та основні причини виникнення нонконформізму в середовищі української творчої інтелігенції 60-х – 70-х рр. ХХ ст., яка активно проявляла неприйняття тогочасного усталеного соціального порядку, радянських норм, цінностей, традицій та відстоювала незалежність, орієнтацію на власні рішення, виражала прагнення мати особисту думку. Зокрема показано особливості українського неофіційного культурно-мистецького простору, що відзначався загостренням проблеми свободи, бажанням до окремішності розвитку культури української нації. Також проаналізовано політику радянської тоталітарної держави та її ідеологічний контекст щодо тогочасної літератури і мистецтва українців.

Ключові слова: українська інтелігенція, нонконформізм, шістдесятництво, інакомислення, опозиція, літературно-мистецький простір, комунізм, радянська ідеологія, тоталітаризм.

Культурне відродження української нації, яке спричинила ідеологічна лібералізація початку 60-х рр. ХХ ст., фактично завершилося у 1968–1969 рр. посиленням цензури та хвилею

репресій. Творчість молодих українських митців, що базувалася на індивідуальному світосприйнятті, розгортанні національної традиції та орієнтації на кращі зразки світового мистецтва була оголошена “ідеологічно шкідливою” й переведена в площину “неофіційності”. Однак не дивлячись на посилення ідеологічного контролю з боку правлячої комуністичної верхівки, в надрах радянської тоталітарної системи представники нової творчої генерації українців 60-х – 70-х рр. ХХ ст. все ж таки зуміли зберегти свою відданість відродженню та творчому переосмисленню традицій національної культури, відверто виступити проти радянської влади та проявити незгоду з загальноприйнятою тогочасною схематичною формою художнього мислення.

Зі здобуттям незалежності України, демократизацією суспільно-політичного життя суспільства, відкриттям доступу до багатьох архівних джерел, відсутністю ідеологічного диктату та політики державного замовлення були створені сприятливі умови для вільного, неупередженого, методологічно виваженого вивчення радянського минулого українського народу та розширення поля національної пам’яті за рахунок раніш замовчуваної інформації про минуле. Переоглуду підлягають явища й події, що кардинально позначилися на історичному поступі та відродженні української нації. Складні процеси переосмислення цінностей у зв’язку з трансформацією суспільної свідомості в теперішній нелегкий для України час вимагають уважного ставлення до культури як загальносуспільного, цивілізаційного і національного надбання. Тому питання всебічного дослідження нонконформізму в середовищі української творчої інтелігенції протягом 60-х – 70-х рр. ХХ ст. та становища культури в умовах тоталітаризму є надзвичайно актуальним і вимагає особливого підходу у вивченні.

Питання суспільно-політичної та культурної діяльності української інтелігенції другої половини ХХ ст. частково висвітлено в працях таких авторів, як О. Бажан¹, В. Баран та В. Даниленко², О. Голубець³, В. Губерський, В. Андрущенко та М. Михальченко⁴, О. Заплотинська⁵, Л. Медвідь⁶, Л. Тарнашинська⁷ та ін. У поле зору науковців потрапляли тільки окремі аспекти зазначеної теми, зокрема літературно-мистецьке життя України в дискурсі партійної політики 1960-х рр., історіографія нонконформізму в українському образотворчому мистецтві, українське шістдесятництво і хрущовська “відлига” в етнокультурному просторі СРСР, українська інтелігенція в русі опору 1960-х – 80-х рр. та ін. Однак в науковій літературі досліджувана тема досі залишається недостатньо вивченою. Це дає нам можливість продовжити роботу у цьому перспективному напрямку.

Отже, в центрі уваги даної статті – дослідження причин появи та формування нонконформістських явищ у середовищі української творчої інтелігенції протягом 60-х – 70-х рр. ХХ ст., аналіз офіційної політики радянського керівництва у галузі літератури та мистецтва, висвітлення ідеологічних передумов та механізмів прийняття політичних рішень, що впливали на функціонування нонконформістської культури українців.

Упродовж 60-х – 70-х рр. ХХ ст. культурне життя титульної нації УРСР перебувало під пильним контролем ідеологічного відділу КПУ, який найвищим призначенням мистецтва вважав надання радянському народові допомоги в утвердженні комуністичних ідеалів та вихованні суспільства на засадах інтернаціоналізму. В своїй творчій спадщині митці зобов’язані були щоденно виявляти “високу політичну зрілість”. Паралельно з цим велася непримиренна боротьба партійного керівництва проти всіх проявів “чужої ідеології”⁸, а саме – проти “буржуазного націоналізму” та “національної замкнутості”⁹. Найменший відхід від вимог тогочасної влади вважався надзвичайно небезпечним та піддавався критиці на сторінках преси, ідеологічних нарадах, в доповідних записках ЦК КПУ, промовах партійних діячів, на засіданнях творчих спілок.

Зміцненню керівної ролі КПРС – КПУ в тогочасному культурному процесі сприяла постанова секретаріату Правління Спілки художників УРСР “Про боротьбу за чистоту принципів мистецтва соціалістичного реалізму і про посилення ідейно-виховної роботи в творчих організаціях художників” від 24 грудня 1962 р.¹⁰ та постанова Міністерства культури УРСР від 15 лютого 1963 р. “Про практику державних замовлень на твори образотворчого мистецтва і хід підготовки до Республіканської художньої виставки 1963 р.”¹¹. Все частішими ставали зустрічі партійних керівників з творчими колективами, та “індивідуальна” роботи з митцями.

Однак таке посилення ідеологічного тиску пробудило прагнення української інтелігенції до розширення меж творчої свободи та поклало початок появи нових тенденцій в культурному житті 1960-х рр., які були пов'язані з нонконформізмом, або ж інакомисленням. Молоде покоління творчої генерації українців прагнуло правдиво відобразити тогочасне життя суспільства, відстоювати незалежність мистецтва від диктату ідеології, відроджувати та творчо переосмислювати традиції національної культури. Як стверджувала українська поетеса, одна із активних учасниць руху шістдесятництва І. Жиленко: “Ідеологія залишилась десь на поверхні й не змішувалась з нашою кров'ю, як олія з водою. Ми писали статті “такі, як треба”, але мислили і жили, як нормальні молоді люди будь-якої країни...”¹².

Найбільш поширеними нонконформістські настрої були в таких містах, як Київ, Одеса, Львів, а також Ужгород, Чернівці, Дніпропетровськ, оскільки саме там функціонували потужні навчальні мистецькі заклади, існували багатовікові історичні традиції та тісні контакти з Заходом. У м. Києві і м. Львові існували Клуби творчої молоді, різноманітні студентські літературні студії, зокрема “Молодь”, “СІЧ” в Київському державному університеті¹³. З середини 1960-х рр. активність нонконформістських налаштованих українців перемістилася до осель і майстерень (так званих “неформальних академій”)¹⁴. А вже в другій половині 1960-х і протягом 1970-х рр. місцями зборів нонконформістської молоді ставали кафе. Письменники також мали свої угруповання, зокрема журнал “Ранок”, “Вітчизна” були тими осередками, до яких “вся талановита молодь тоді тулилася”¹⁵.

Потрібно підкреслити, що саме цікавість до національного буття українців стала основою єднання творчої інтелігенції¹⁶. Так, режисер Л. Танюк відроджував ідеї курбасівського театру, захоплювався М. Кулішем. З великими інтересом молодими митцями сприймалися заборонені твори П. Тичини, М. Рильського, В. Винниченка¹⁷. Художниця А. Горська, зрівши у зрусифікованому середовищі, почала писати диктанти українською мовою під диктування Н. Світличної¹⁸: “Спілкування українською ставало першою сходиною – це означало виокремлення себе з натовпу, вимагало зміни стереотипів...”¹⁹.

З огляду на таку позицію, в офіційному дискурсі кінця 1960-х рр., представники літературно-мистецького нонконформізму були втіленням чи не найбільшого для радянського суспільства зла. Говорячи про “невдячну” інтелігенцію в 1962 р. М. Хрущов зазначив: “Ми стоїмо на класових позиціях у мистецтві і рішуче виступаємо проти мирного співіснування соціалістичної і буржуазної ідеології”²⁰. “... на нашому здоровому ґрунті з'являються отруйні будяки типу панів анатолів, солженіциних, чорноволів та інших стусів”²¹. Все частіше лунали застереження проти популяризації творчості “носіїв буржуазного націоналізму”, а саме: І. Драча, М. Вінграновського, Л. Костенко, В. Некрасова, критиків Є. Сверстюка, І. Світличного, які, на думку комуністичної правлячої верхівки, не усвідомили, що “гарне, корисне треба всіляко підтримувати, а чуже нашій ідеології, сіре і гниле – своєчасно ампутувати”²².

Так, у зв'язку з наявністю “серйозних помилок політично-ідеологічного характеру” впродовж дев'яти місяців 1964 р. з видавництва республіки було повернуто на додаткове редагування 49 творів, з тих же причин цензурне втручання здійснено більше ніж у 100 працях, частина з яких була зовсім знята з видавництва²³. Натомість, полиці книжкових магазинів заповнювали багатотомні видання класиків марксизму-ленінізму, зокрема праці Л. Брежнєва, В. Леніна і брошури на кшталт “Як організувати профспілкові збори”²⁴. З цього приводу Д. Павличко зазначав: “Молоді письменники позбавлені можливості прочитати, зокрема, раннього В. Винниченка, тоді як твори І. Буніна і Б. Пастернака з'являються в продажі... Чи не зневага це до самих себе?”²⁵.

Паралельно із видавничою політикою розпочалася “боротьба з *низькопоклонством* перед буржуазним Заходом”, внаслідок чого розвиток культурного простору України був приречений на постійне відставання. Тісні контакти з творчими колами інших країн піддавалися нищівній критиці пануючої системи: “...епігони гнилого формалістичного буржуазного мистецтва Заходу отруюють своїм ядом чисте повітря радянського мистецтва...”²⁶. Для боротьби з проявами інакодумства, у травні 1966 р. вийшла постанова президії ЦК КПУ, прийнята на основі інформації Верховного суду УРСР, Прокуратури УРСР й Комітету державної безпеки при Раді міністрів УРСР про “пожвавлення націоналістичних елементів”²⁷. На виконання даної

постанови, одразу відбулись партзбори Спілок художників і письменників УРСР, на яких “з гнівом та обуренням затаврували антирадянську купку націоналістичних відщепенців, які не гребували нічим, аж до зв’язків з реакційними, ворожими колами Заходу”²⁸.

З 1965 р. розпочалися судові процеси над українською інтелігенцією. В 1969 р. завідувач відділом культури ЦК КПУ П. Федченко, звітуючи першому секретареві ЦК КПУ П. Шелесту про становище української літератури, в першу чергу, зупиняється на “ідейно незрілих, аполітичних” працях представників молодшої генерації українців, а саме: І. Калинця, Л. Скирди, І. Жиленко, В. Голобородька, М. Холодного, В. Стуса, Н. Кир’ян та ін.²⁹. Основні звинувачення полягали в абсолютному наслідуванні “далеко не найкращих зразків” зарубіжної літератури, “націоналістичних збоченнях”, “ідейно-художніх зривах”³⁰.

В другій половині 1960-х рр. більшість митців, які не погоджувались з офіційною системою цінностей, постали перед вибором – публічність або підпілля. Так звана “боротьба пером” після 1965 р., а особливо після 1972 р. була відносна – “або замовкнути, або дозовано щось друкувати разом із дозованим плазуванням перед системою, або, нарешті, друкуватися і водночас “справляти поминки над своєю молодістю””³¹. На засіданнях партійних комітетів творчих спілок, ЦК ЛКСМУ, ідеологічному відділі ЦК КПУ, все частіше розглядалися твори та поведінка молодих авторів на предмет лояльності та “ідеологічної вірності”. Посилювався контроль за кожним кроком письменників, розпочалися арешти, обшуки у квартирах, зокрема в оселі Є. Сверстюка, В. Чорновола, І. Світличного, в ході яких було вилучено машинописи В. Стуса, І. Дзюби, І. Калинця, М. Холодного³², практично все те, що спонукало до роздумів на теми глибинного розуміння національного змісту української культури. Забороненими стали “шкідливі” книжки В. Винниченка, М. Хвильового, не згадувалися “помилкові” твори І. Франка, Л. Українки. Було радянським образом Т. Шевченка, якого інтерпретували як “революційного демократа”, пропагандиста “дружби народів” і борця проти “українського буржуазного націоналізму”³³.

В 1970-х рр. радянським керівництвом настирливо стверджувалося, що українська культура успішно розвивається тільки завдяки “мудрій” політиці комуністичної партії спрямованій на взаємозбагачення культур всіх братніх народів. При цьому, пальма першості в цьому процесі надавалася саме культурі російського народу³⁴, а це, в свою чергу, породжувало комплекс “провінційно-наслідувального характеру української культури”³⁵. “Тільки божевільний може сподіватися на те, що офіційна форма національного життя може щось дати”, – ніби підсумовуючи все це писав у “Таборовому зошиті” В. Стус³⁶.

З огляду на такий стан речей, нова генерація української інтелігенції різними методами намагалася боротися з комуністичною пропагандою, яка зневажливо ставилася до культури титульної нації УРСР та нівелювала її національні питання. Так, А. Горська з групою однодумців (Г. Синиця, Г. Зубченко, В. Зарецький) на Донбасі працювали над створенням сучасного українського мистецтва, яке б представляло свій народ, адже мистецтво, яке, на її думку, репрезентує націю, ніхто не може звалити³⁷. У 1965 р. І. Дзюба пише книгу “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, на сторінках якої засуджує тогочасну національно-культурну політику радянської влади в Україні³⁸. Сенсаційною подією кінця 1960-х стає поява роману О. Гончара під назвою “Собор”, присвячений питанню духовних цінностей українського народу³⁹. У 1972 р. світ побачила книга українського письменника І. Білика “Меч Арея”, в якому автор намагався прослідкувати етногенез українців, чим викликав критику та лють радянських ідеологів за “націоналістично історико-методологічний підхід” в написанні⁴⁰.

Отже, певна лібералізація культурної політики в УРСР на початку 60-х рр. ХХ ст. виступила каталізатором процесу формування “неофіційного” літературно-мистецького простору. Письменники та художники нонконформісти відстоювали свободу творчості, вільне слово, право митця на власну точку зору, розкривали реальний стан речей в суспільстві, відкрито критикували загальноновизнані правила тогочасної соціальної поведінки, шукали шляхи виходу в європейський культурний простір. Потрібно підкреслити й те, що відродження української культури стало основним чинником об’єднання кола молодого покоління нонконформістської інтелігенції, яка цілеспрямовано виборювала право на своє автохтонне

мистецтво та формувала сталу традицію опору асиміляційним процесам в житті української нації, відстоювала та пропагувала окремішність її культурного розвитку.

Такий стан речей миттєво викликав відверто негативну реакцію і протидію з боку правлячої комуністичної верхівки, в розумінні якої українська література і мистецтво мали слугувати “ідеологічною зброєю” для остаточної перемоги комунізму та проголошеного ним інтернаціоналізму. В свідомість українців насильно вкладався міф про соціалістичну культуру як радянську за змістом і національну за формою. Наростало посилення ідеологічного контролю за діяльністю митців. У 1965 р. і 1972 р. розпочалися репресивні акції та арешти “інакомислячих”, які ототожнювалися з чи не найбільшим злом радянського суспільства. Однак опозиційно налаштоване до тоталітарної держави покоління “шістдесятників” і “сімдесятників” зуміло не тільки вистояти, а й зміцнити структуру свого функціонування, знайти шляхи творчої самоідентифікації, показати новаторські підходи, поєднати світові мистецькі тенденції з національними мистецькими традиціями та піднести дух опору українців на рівень свідомої готовності до боротьби за незалежність і соборність України.

1. Бажан О. Проблеми взаємовідносин партійно-радянського керівництва і літературно-мистецької інтелігенції в 1960–80-х рр. / О. Бажан // Красзнавство. – 2000. – № 1–2. – С. 219–228.
2. Баран В. К. Україна в умовах системної кризи 1946–1986 рр. / В.К. Баран, В.М. Даниленко. – К. : Альтернативи, 1999. – 304 с.
3. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом : Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття / О. Голубець. – Л. : Академічний експрес, 2001. – 176 с.
4. Губерський В. Культура. Ідеологія. Політика. Методолого-світоглядний аналіз / В. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 580 с.
5. Заплотинська О.О. Літературно-мистецький простір 1970-х: політика партії та інтелектуальний нонконформізм / О.О. Заплотинська // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : збірник статей. – К. : Інститут історії України НАН України, 2005. – Вип. 9. – С. 405–419.
6. Медвідь Л. Нонконформізм як явище культури 60-х років / Л. Медвідь // Сучасність. – 2002. – № 12. – С. 132–139.
7. Плеяда нескорених: Алла Горська. Опанас Заливаха. Віктор Зарецький. Галина Севрук. Людмила Семикіна : біобібліографічний нарис / [авт. нарису Л. Б. Тарнашинська ; бібліограф-упоряд. М. А. Лук'яненко; наук. ред. В. О. Кононенко] ; М-во культури України, ДЗ “Нац. парлам. б-ка України”. – К., 2011. – 200 с.
8. Матеріали ХХІІІ з'їзду КПРС. – К. : Політвидав України, 1966. – С. 63.
9. Егоров А. Об интернациональном и национальном в искусстве / А. Егоров // Коммунист. – 1961. – № 17. – С. 62.
10. Центральний Державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМУ). – Ф. 581. Архів Спілки Художників України. – Оп. 1. – Спр. 1080. Протоколи засідань бюро и общих собраний художественных секций критики и искусствоведения (7.01.1963 – 16.12.1963 гг.). – Арк. 7.
11. ЦДАМЛМУ. – Ф. 581. Архів Спілки Художників України. – Оп. 1. – Спр. 1040. Приказы по правлению СХ СССР, приказы и постановления коллегии Министерства культуры УССР за 1963 г. – Арк. 6.
12. Жиленко І. Homo feriens / І. Жиленко // Сучасність. – 1997. – № 12. – С. 101.
13. Шевчук В. На березі часу. Мій Київ. Входи́ни : автобіографічна оповідь-есе / В. Шевчук. – К. : Темпора, 2002. – С. 139–184.
14. Петрова О. “Двоє” в дзеркалі часу / О. Петрова // Дзеркало тижня. – 2002. – 16–22 березня. – С. 2.
15. Сверстюк Є. Профілі на тлі покоління / Є. Сверстюк // Літературна Україна. – 1993. – 25 лют. – С. 3.
16. Нова В. “На шаблях сидіти жорстко...” / В. Нова, Б. Катоша // Вітчизна 1991. – № 1. – С. 201.
17. Рубан В. “Київська школа” / В. Рубан // Молодь України. – 1990. – 2 грудня. – С. 1.
18. Алла Горська: Червона тінь калини: Листи, спогади, статті / [упоряд. О. Зарецький, М. Маричевський]. – К. : Спалах ЛТД, 1996. – С. 198.
19. “Доброокий”. Спогади про Івана Світличного / [упоряд. Л. Леоніда, Н. Світлична]. – К. : Час, 1998. – С. 134.
20. Хрущов М. С. Високе покликання літератури і мистецтва / М.С. Хрущов. – К. : Держполітвидав, 1963. – С. 177.
21. ЦДАМЛМУ. – Ф. 1098. Київська організація Спілки письменників України. – Оп. 1. – Спр. 67. Стенограма наради з питання “Участь членів Київської організації СП у здійсненні рішень ХХІV з'їзду КПРС та ХХІV з'їзду КПУ та підготовці до 50-річчя утворення СРСР” 17 січня 1972. – Арк. 28–29.
22. Критиці – бойову наснагу // Літературна Україна. – 1964. – 21 січня. – С. 2.

23. Центральний державний архів громадських організацій України (ЦДАГОУ). – Ф. 1. Центральний комітет компартії України. – Оп. 24. – Спр. 5901. Копії виходячих писем в ЦК КПСС, в КГБ при СМІ УРСР; справки отделов ЦК КП України, письма, постановлення обкомов партії, Госкомитета при СМІ УРСР по прессе и других организаций – об издании многотиражных газет, об ошибках идейно-политического характера в некоторых произведениях и другим вопросам. – Арк. 114.
24. Дибич О. Самвидав у Києві / О. Дибич // Сучасність. – 1974. – № 9. – С. 85.
25. ЦДАМЛМУ. – Ф. 590. Архів Спілки письменників України. – Оп. 1. – Спр. 481. Стенограма засідання III пленуму правління СПУ від 10–11 січня 1962 р. з порядком денним “Завдання письменників України у світлі рішень XXII з’їзду КПРС”. – Арк. 159.
26. Корнійчук О. Є. Література радянської України перед великим ювілеєм / О.Є. Корнійчук // Радянська Україна. – 1947. – 2 серп. – С. 1.
27. ЦДАГОУ. – Ф. 1. Центральний комітет компартії України. – Оп. 24. – Спр. 6160. Письма в ЦК КПСС, справки ЦК КПУ, письма, інформація обкомов КПУ, КГБ при СМ УРСР и других организаций о ходе выполнения постановления ЦК КПУ “Про інформацію Верховного Суду УРСР, Прокуратури УРСР і КДБ при РМ УРСР” об українских националистах, о проведении неорганизованного митинга в Бабьем Яру (18.02.1966 – 21.12.1967). – Арк. 16.
28. Там само. – Арк. 60.
29. ЦДАГОУ. – Ф. 1. Центральний комітет компартії України. – Оп. 25. – Спр. 183. Копії виходячих писем в ЦК КПСС, Інститута історії партії, ЦК КПУ, справки отделов ЦК КПУ, інформації обкомов партії, КГБ при СМІ УРСР и других организаций о состоянии дел в современной молодой украинской поэзии. – Арк. 89.
30. ЦДАГОУ. – Ф. 1. Центральний комітет компартії України. – Оп. 31. – Спр. 2404. Докладная записка т. Скабы А.Д. и т. Кондуфора Ю.Ю., письма художников Украины об итогах работы творческих союзов и организаций республики за год, который прошел после встреч руководителей партии и правительства с представителями художественной интеллигенции (4.11.1964 – 7.12.1964). – Арк. 10.
31. Батенко Т. Опозиційна особистість: друга половина ХХ ст. Політичний портрет Богдана Гориня / Т. Батенко. – Л. : Кальварія, 1997. – С. 59–60.
32. “Доброокий”. Спогади про Івана Світличного... – С. 38.
33. Формування комеморативного канону Тараса Шевченка в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1655.htm>.
34. ЦДАМЛМ. – Ф. 581. Архів Спілки Художників України. – Оп. 1. – Спр. 1781. Стенограма от 26 декабря 1973 г. II пленума СХ УРСР. – Арк. 9–11.
35. Сверстюк Є. Вибране / Є. Сверстюк // Сучасність, 1979. – С. 188.
36. Стус В. Твори : у 4 т., 6 кн. / В. Стус. – Л. : Просвіта, 1994. – Т. 4. – С. 496.
37. “На шаблях сидіти жорстко...” // Листування Горської Алли та Заливахи Опанаса / [упоряд. О. Зарецький]. – К., 1990. – № 12. – С. 143.
38. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? / І. Дзюба. – К. : Вид. дім “КМ Academia”, 1998. – 276 с.
39. Тронько П. Т. Тернистим шляхом до храму / П. Т. Тронько, О. Г. Бажан, О. З. Данилюк. – К. : Рідний край, 1999. – С. 7.
40. ЦДАМЛМУ. – Ф. 590. Архів Спілки письменників України. – Оп. 1. – Спр. 895. Правлена стенограма IV пленуму СПУ 23.03.1973. – Арк. 40.

В статтє дослідовано передпосылки формирования и основные причины возникновения неконформизма в среде украинской творческой интеллигенции 60–70-х гг. ХХ в., которая активно проявляла неприятие к тогдашнему сложившемуся социальному порядку, советским нормам, ценностям, традициям и отстаивала независимость, ориентацию на собственные решения, выражала стремление иметь личное мнение. В частности показано особенности украинского неофициального культурно-художественного пространства, которое отмечалось обострением проблемы свободы, желанием к отдельности развития культуры украинской нации. Также проанализировано политику советского тоталитарного государства и её идеологический контекст по отношению к тогдашней литературе и искусству украинцев.

Ключевые слова: украинская интеллигенция, неконформизм, шестидесятники, инакомыслие, оппозиция, литературно-художественное пространство, коммунизм, советская идеология, тоталитаризм.

The author studies the prerequisites for the formation and main causes of non-conformism among Ukrainian creative intellectuals of the 60's – 70's of the XXth century in the article. The Ukrainian intelligentsia actively showed opposition to the then established social order, the Soviet norms, values, traditions, and defended the independence and focus on their own solutions, expressed the desire to have a personal opinion. In particular the author shows features of informal Ukrainian cultural and artistic space, which was marked by

pointing the issue of freedom, the desire for independent development of the Ukrainian culture, and analyzes the policy of the Soviet totalitarian state and its ideological context regarding the then Ukrainian literature and art.

Keywords: Ukrainian intelligentsia, non-conformity, sixtiers, opposition, literary and artistic space, communism, the Soviet ideology, totalitarianism.

УДК 94 (477.86) “1940/1950”

Олег ОЛЕКСИШИН

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ ПРИКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ СЕРЕДИНИ 40-х – ПОЧАТКУ 50-х рр. ХХ ст.

У статті на основі різноманітних джерел досліджуються політика та дії тоталітарної влади щодо професійного мистецтва на Станіславщині у повоєнну добу. Висвітлено зміст творчої діяльності, матеріальне становище та кадрове забезпечення професійних мистецьких колективів.

Ключові слова: культурна політика, ідеологія, професійний мистецький колектив, театр, філармонія, Прикарпаття.

У сучасній історичній науці події перших повоєнних років усе частіше стають предметом зацікавлення науковців та громадськості. У період пізнього сталінізму кардинальні зміни простежувалися в різних ділянках суспільного буття. Особливо суперечливі трансформації відбувалися на новоприєднаних західноукраїнських землях. Саме це зумовлює практичну значущість комплексного дослідження всіх сфер життя на території західних областей України, у тому числі на тогочасній Станіславщині.

У радянській історіографії аналіз і оцінка культурних перетворень, які відбувалися в регіоні після Другої світової війни, характеризувалися тенденційністю та однобічністю підходів¹. Що стосується сфери розвитку професійного мистецтва, то переважно підкреслювалися позитивні зміни у ньому в умовах радянської країни та нерідко замовчувалися недоліки радянської культурної політики.

Нові підходи в розробці даної проблематики серед дослідників з'явилися тільки на зламі 80–90-х років минулого століття, отримавши своє продовження й у новітню добу. Зокрема, загальні тенденції та окремі питання державної політики в сфері професійного мистецтва, взаємовідносини влади та творчої інтелігенції України критично переосмислили у своїх роботах В.Баран, Ю.Шаповал, Н.Сірук, О.Красильникова². Стан культурно-мистецького життя на західних теренах України та Прикарпаття також висвітлено в працях Т.Марусик, О.Рубльова та Ю.Черченка³.

Проте поза комплексним вивченням залишається ще цілий ряд проблем. Зважаючи на це, метою нашої статті є дослідження на основі нових архівних матеріалів політичних умов функціонування професійних мистецьких закладів Прикарпаття, їхнього матеріального становища та кадрового забезпечення.

За короткий час після повернення в 1944 р. радянських державних структур на Станіславщину в області відновили свою роботу створені ще у період першої хвилі радянської Західної України Станіславська обласна філармонія, Станіславський драматичний театр ім. І.Франка, Коломийський пересувний драматичний театр, а також для роботи з юним глядачем було організовано Станіславський ляльковий театр (1945 р.)⁴. Діяльність професійних мистецьких колективів краю вже з перших днів та місяців своєї роботи спрямовувалася насамперед на виконання ідейно-політичних завдань партії, на пропагування досягнень нової влади, таврування будь-яких проявів українського націоналізму, формування у місцевого населення комуністичної свідомості та виховування у нього почуття радянського патріотизму⁵.

Упродовж другої половини 40-х – початку 50-х років ХХ ст. центральні та республіканські радянсько-партійні органи ухвалили більше десятка постанов з ідеологічних питань,